

GLORIAM PRAECEDIT HUMILITAS

(PRZ 15,33)

KSIĘGA PAMIĄTKOWA

DLA KSIĘDZA PROFESORA ANTONIEGO TRONINY

W 70. ROCZNICĘ URODZIN

CZĘSTOCHOWA 2015, s. 197-215

JOANNA JAROMIN

(UNIWERSYTET OPOLSKI)

OBRAZ JEZUSA CHRYSYDUSA W HYMNACH PASYJNYCH PIERWSZEGO LISTU ŚW. PIOTRA

Hymn jest jednym z gatunków literackich, mających swe przykłady także w Nowym Testamencie. Jak podają Dzieje Apostolskie czy listy Pawłowe, pierwsi chrześcijanie spotykali się na zgromadzeniach liturgicznych w celu „łamania chleba” (Dz 2,42) i śpiewania „hymnów, psalmów i pieśni pełnych ducha” (Ef 5,19; Kol 3,16). Na tej podstawie łatwo więc stwierdzić, że hymny powstawały w Kościele pierwotnym i funkcjonowały w jego liturgii. Hymny obecne w księgach Nowego Testamentu wywodzą się właśnie z tych tradycji liturgicznych. Wśród nich przeważają hymny chrystologiczne, w centrum których znajduje się zbawcza tajemnica Jezusa Chrystusa. Wiązały się one z wyznawaniem wiary pierwszych chrześcijan, gdyż były również odpowiedzią na orędzie Ewangelii. Powstawanie hymnów chrystologicznych było wynikiem refleksji nad treściami dotyczącymi osoby Jezusa, Jego słów i czynów, dzięki czemu miały uzupełniać kerygmat apostołski.¹ W tej grupie hymnów mieszczą

¹ Por. J. KOZYRA, *Chrystologiczne hymny i kantyki Nowego Testamentu*, w: *Verbum caro factum est. Księga pamiątkowa dla Księdza Profesora Tomasza Jelonka w 70. rocznicę urodzin*, red.

się także tzw. hymny pasyjne, wykorzystane przez autora Pierwszego Listu św. Piotra (1,18-21; 2,21-25; 3,18-22), skupiające się na cierpieniach Jezusa. W poniższych rozważaniach zostanie nakreślony obraz Chrystusa, wyłaniający się z tych trzech krótkich tekstów. W celu lepszego zrozumienia literackich zabiegów zastosowanych przez autora należy najpierw uświadomić sobie cel ich umieszczenia w liście, szczególnie z perspektywy sytuacji adresatów, dlatego też pierwsza część niniejszego opracowania temu problemowi zostanie poświęcona.

1. CEL ZAMIESZCZENIA HYMNÓW PASYJNYCH W PIERWSZYM LIŚCIE ŚW. PIOTRA

List jest skierowany do chrześcijan rozproszonych wśród pogan pięciu prowincji ówczesnej Azji Mniejszej: Pontu, Galacji, Kapadocji, Azji i Bitynii (1P 1,1). Niektóre z tych terenów (np. Efez, Galacja), były także terenem działalności misyjnej Pawła Apostoła i stąd też można przypuszczać, że na tym obszarze głosili Ewangelię współpracownicy Pawła. Z czasem Pont i Bitynia stały się jedną prowincją rzymską. Ludność zamieszkująca te tereny złożona była najpierw z miejscowych arystokratów, administratorów czy zwykłych obywateli, a ponadto z wyzwolenców i niewolników. Sporo było także ludności napływowej, w tym dość znaczna diaspora żydowska, która odegrała dużą rolę w początkowej fazie rozwoju chrześcijaństwa na tych terenach. Jednak w czasie powstania listu chrześcijanie pochodzenia pogańskiego przekroczyli już znacznie liczbę tych pochodzących z judaizmu. Zresztą w samym liście znajdują się wzmianki na temat pogańskiego pochodzenia jego adresatów, m.in. o dawnym stylu życia odziedziczonym po przodkach (1,18),² o czym będzie mowa później.

Adresaci listu określani są jako diaspora czy też przybysze (grec. *paroikoi*), czyli ludność przybyła i osiadła na danym terytorium. W ten sposób

R. Bogacz – W. Chrostowski, AMA, Warszawa 2007, s. 290.

² Por. S. HALAS, *Pierwszy List św. Piotra. Wstęp, przekład, z oryginału, komentarz*, NKB.NT XVII, Częstochowa 2007, s. 38.

określano ludność zaliczaną do klasy społecznej usytuowanej niżej niż pełnoprawni obywatele danego kraju, ale wyżej niż niewolnicy, wyzwolenicy czy też inni cudzoziemcy. Grupa ta nie miała prawa do głosowania ani dostępu do cywilnych urzędów i władzy. Jej członkowie posiadali jednak ochronę prawną, choć także ograniczoną. Zresztą w wielu dziedzinach życia mieli ograniczone prawa, mogli być zmuszani do służby wojskowej i poddawani surowszemu wymiarowi kary.³

Podstawowym problemem adresatów były zatem cierpienia, jakich doznawali od niechętnego im środowiska, w którym się znaleźli. Autor listu często o nich wspomina, do tego stopnia, że początkowo dopatrywano się tu aluzji do krwawych prześladowań chrześcijan z 64 r. za panowania Nerona, czy też późniejszych cesarzy. Nie chodziło jednak o prześladowania, a sam list nie dostarcza żadnego konkretnego dowodu do tego typu domysłów. Autor listu w żadnym wypadku nie buntuje odbiorców przeciwko władzy rzymskiej, a wręcz przeciwnie – nakłania do uległości i szacunku względem cesarza (2,13-14.17). Większość komentatorów porzuciła więc koncepcję na temat cierpień chrześcijan w związku z prześladowaniami, skłaniając się ku tezie o cierpieniach natury moralnej i psychicznej, polegających głównie na doznawaniu przykrości ze strony otoczenia. Pogańskie środowisko było bowiem podejrzliwie i wrogo nastawione do chrześcijan jako ludzi o innych przekonaniach i stylu postępowania. W liście przytoczone zostały przykłady złego odnoszenia się do chrześcijan w mowie, jak: oczernianie (2,12; 3,16), szyderstwa (3,16), oszczerstwa (4,4), złośczenia (4,14), obrażanie słowne (3,9.13), ubliżanie (3,9), podstęp w mowie (2,1-2.22; 3,10). Nie ma jednak mowy o prześladowaniu, choć wspomina się również o podejrzliwości i niesłusznych oskarżeniach chrześcijan o złe postępowanie (2,12.19), złośczeniach ze względu na Chrystusa (4,14.16) oraz o próbach zastraszenia (3,6.14). W obliczu takiej sytuacji niektórzy chrześcijanie, zwłaszcza ci mniej ugruntowani w wierze, ulegali presji środowiska, bądź to mszcząc się na poganach za doznawane krzywdy, czy odmawiając posłuszeństwa władzy państwowej, bądź też nawet odstępując od

³ Por. TAMŻE, s. 41.

nauki Chrystusowej wprost lub przez niegodziwe życie.⁴ W związku z takim stanem rzeczy gorliwsi wyznawcy Chrystusa zwrócili się z pewnością o pomoc w rozwiązaniu problemu do Apostołów. Trzy hymny pasyjne w sposób szczególny odpowiadają na ich dylematy. Ukierunkowują adresatów na to, by wzorem był dla nich Chrystus, który cierpiał niewinnie i własną krwią wykupił ich z niewoli grzechu i śmierci. Jeśli oni także będą godnie znosić swe cierpienia, to wówczas, tak jak Chrystus został wywyższony przez Boga, tak i oni mogą mieć nadzieję wiecznej nagrody.

2. ANALIZA HYMNÓW PASYJNYCH

2.1. 1P 1,18-21

Tekst hymnu:⁵

„¹⁸Wiecie bowiem,

że zostaliście odkupieni z odziedziczonego po przodkach głupiego postępowania nie przy pomocy rzeczy przemijalnych, srebra lub złota,

¹⁹ale drogocenną krwią Chrystusa, jak baranka bez skazy i zmazy.

²⁰On był na to przewidziany przed założeniem świata, a ukazał się przy końcu czasów ze względu na was.

²¹Dzięki Niemu wierzycie w Boga, który wskrzesił Go z martwych i uwielbił.

Dlatego zawsze kierujcie waszą wiarę i nadzieję na Boga!”

Omawiany tekst zawiera idee chrystologiczne obecne także w innych hymnach: odkupienie (w. 19), preegzystencja (w. 20), epifania (w. 20), wywyższenie (w. 21). Odkupienie wysuwa się tu jednak na plan pierwszy, stąd też możemy mówić o hymnie pasyjnym.⁶ Fragment ten umieszczony został w perykopie dotyczącej osobistej świętości chrześcijan (1,13-2,10). Jednym

⁴ Por. TAMŻE, s. 42-43; F. GRYGLEWICZ, *Listy katolickie. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, PŚNT XI, Poznań 1959, s. 157-158.

⁵ Tłumaczenie za S. HALAS, *Pierwszy List św. Piotra*, s. 107-108.

⁶ Por. H. LANGKAMMER, *Hymny chrystologiczne Nowego Testamentu. Najstarszy obraz Chrystusa*, AL III, Katowice 1976, s. 164.

ze wskazań dla wyznawców Chrystusa jest konieczność pamiętania o swoich obowiązkach wobec Boga, pomimo trudnej dla nich sytuacji społecznej i środowiskowej (1,17). Uzasadnienie takiego postępowania odnaleźć można właśnie w perykocie 1,18-21.

Od samego jej początku intensywnie przewija się motyw odkupienia, rozumianego tu jako wyzwolenie z dawnego, złego stylu postępowania (grec. *anastrofē*). Autor zachęca więc do przyjęcia prawdziwie chrześcijańskiej postawy, podkreślając w ten sposób ważność stylu życia, który wierni powinni dostosować do chrześcijańskiego powołania, gdyż zostali wykupieni z dawnego, złego postępowania, właściwego poganom. Ten dawny pogański styl życia został określony dwoma terminami: *mataia* i *patroparadotos*. Pierwszy wskazuje na bezużyteczność i bezcelowość. Owa bezużyteczność, czy też bezsensowność dawnego stylu życia wiąże się z celem eschatologicznym, czyli z osiągnięciem zbawienia. Jeśli adresaci listu nie zmieniliby swego postępowania, trudno byłoby im dążyć do zbawienia, zresztą pewnie nawet nie myśleliby o tym. Drugi przymiotnik podkreśla odziedziczenie stylu życia po przodkach pogańskich. Ten fakt w pewnym stopniu może łagodzić odpowiedzialność adresatów. Niemniej jednak jest to zniewolenie, z którego wybawia Chrystus.⁷ W tym kontekście, nawiązując do natury ludzkiej, która od zarania posiada skłonność do grzechu, i sięgając po obrazy starotestamentalne, autor podkreśla moc krwi Chrystusa (1,18-19). To ona wykupiła człowieka z grzechu. Wartość Jego krwi stanowi przeciwieństwo wartości materialnej. Jest bez porównania cenniejsza od wszystkich skarbów tego świata, które skądinąd są dla człowieka wartościowe. Dobra materialne są jednak nietrwałe, podobnie jak ich wartość bardzo ulotna, tym bardziej w porównaniu ze zbawczą krwią Chrystusa – baranka bez zmyy (1,19), której oczyszczająca moc rozciąga się na wszystkie wieki. Św. Jan Paweł II w adhortacji apostolskiej *Redemptionis donum* tak pisał na ten temat: „Miłość Ojca objawiła się w Synu jako miłość odkupieńcza. Ta właśnie miłość stanowi właściwą cenę Odkupienia człowieka i świata. O cenie Odkupienia mówią z głębokim przejęciem Apostołowie Chrystusa:

⁷ Por. S. HALAS, *Pierwszy List św. Piotra*, s. 111-112.

«Zostaliście wykupieni nie czymś przemijającym, srebrem lub złotem, ale drogocenną krwią Chrystusa, jako baranka niepokalanego i bez zmazy» – pisze św. Piotr (1P 1,18).⁸

Obraz Chrystusa jako baranka (w. 19) w omawianym hymnie wskazuje na fakt, że Jego śmierć dla naszego zbawienia, spełnia rolę ofiary starotestamentalnej. Teologia męki Pańskiej przedstawia Jezusa jako ofiarę paschalną, nazywając Go często barankiem (J 1,29.36; 19,36). Jest On ofiarą doskonałą i nie tylko spełnia nakazy Starego Testamentu w odniesieniu do ofiar, ale znacznie je przewyższa. Z drugiej jednak strony autor podkreśla także aspekt moralny, gdyż akcentuje niewinność baranka, czyli Chrystusa. Jego ofiara została przyjęta przez Boga właśnie dlatego, że był On niewinny i doskonały.⁹

Grecki czasownik *lytroomai* oznacza „uwolnić/wykupić za okup”, na przykład niewolnika. W Septuagincie wskazywał na działanie Boga uwalnającego swój lud z niewoli egipskiej (Wj 6,6; Pwt 7,8), czy babilońskiej (Iz 52,3). Podobnie w Nowym Testamencie. Pojęcie to stało się określeniem dzieła zbawienia, jakiego dokonał Chrystus; chodzi tu o wyzwolenie z niewoli śmierci i grzechu (Rz 3,24; Hbr 9,12). W omawianym tekście ceną tą jest, jak już wyżej wspomniano, krew Chrystusa, który jest barankiem nowej Paschy na wzór baranka paschalnego z Wj 12,46. Baranek paschalny interpretowany jest także w kontekście ofiary z Iz 53,7.10.¹⁰ Nowy Testament łączy te dwa starotestamentalne wątki, widząc w Jezusie zarówno baranka paschalnego z Księgi Wyjścia, jak i sługę Jahwe z Księgi Izajasza. Paweł również widział śmierć Jezusa jako ofiarę baranka paschalnego (1Kor 5,7); u Jana także obecny jest ten symbol (J 1,29; 19,36). Autor Pierwszego Listu św. Piotra też się do niego odwołuje, a nawet pogłębia takie odczytanie śmierci Jezusa.¹¹ Wracając

⁸ JAN PAWEŁ II, *Redemptionis donum* 3.

⁹ Por. H. LANGKAMMER, *Hymny chrystologiczne*, s. 165-166; S. HALAS, *Pierwszy List św. Piotra*, s. 113-114.

¹⁰ Izajaszowy sługa Jahwe porównany jest również do bezbronnego baranka prowadzonego na rzeź.

¹¹ Por. E. BIANCHI, *Inne życie. Rekolekcje na temat Pierwszego Listu św. Piotra*, tłum. A. Wojnowski, Kraków 2007, s. 35; O. KNOCH, *Der Erste und Zweite Petrusbrief. Der Judasbrief*, RNT, Regensburg 1990, s. 53; S. HALAS, *Pierwszy List św. Piotra*, s. 112-113; F. GRYGLEWICZ, *Listy katolickie*, s. 189.

do szczególnej wartości krwi Jezusa, należy podkreślić, że krew już w Starym Testamencie związana była z życiem. W omawianym kontekście krew Jezusowej ofiary nie tyle wskazuje na Jego śmierć, czyli pozbawienie życia, ile na nowe życie. Jest to bowiem krew, która ma moc niszczącą grzech, a co za tym idzie – dającą nowe życie wszystkim, którzy wierzą w Jezusa, przywracając zerwaną wcześniej komunie z Bogiem.

W 1,20 pojawia się temat preegzystencji, wskazujący na fakt, że Bóg jeszcze przed stworzeniem widział swojego Syna jako baranka ofiarnego. Wiadomo, iż wcielenie Jezusa było przewidziane od wieków, a Jego epifania – pozostawała tajemnicą. Ta uprzednia wiedza Boga (grec. *proginōskō*) powinna być odczytywana jako troska o zbawcze dobro ludzi; chodzi tu więc o Boży plan zbawienia. Bóg bowiem stwarzając świat, już wiedział, że zbawi go przez swojego Syna-Baranka. Chrystus ukazał się jednak dopiero „w ostatnich czasach”, jak zaznacza autor listu. Stwierdza on więc, że objawienie się Chrystusa było przewidziane jeszcze przed stworzeniem świata, ale stało się faktem dopiero w tych konkretnych czasach. Grecki czasownik *faneroō* wskazuje, iż chodzi o objawienie, które dokonało się w życiu i śmierci Jezusa. Czasownik ten podkreśla także publiczny zakres tego objawienia i jego triumfalny wydźwięk. Chodzi tu więc o objawienie Chrystusa w całym Jego ziemskim życiu, a przede wszystkim w wydarzeniach paschalnych. Motywem jest oczywiście dobro wierzących. Życie i śmierć Jezusa muszą więc być rozumiane jako nadejście czasów eschatologicznych, które będą trwały do ponownego Jego objawienia się w chwale. Autor listu starał się z pewnością uświadomić w ten sposób swojej gminie, że czasy eschatologiczne rozpoczęły się wraz z przyjściem Chrystusa, podobnie jak dzieło zbawienia – jeszcze przed stworzeniem świata, i w dalszym ciągu trwają.¹²

Autor podkreśla wręcz, że Chrystus przyszedł ze względu na adresatów jego listu, aby przez Niego uwierzyli w Boga (1,20-21). On więc jest sprawcą wiary w Boga, a głównym motywem tej wiary jest Jego zmartwychwstanie. W tym wydarzeniu Bóg obdarza swego Syna chwałą (grec. *doxa*) – chodzi tu

¹² Por. E. BIANCHI, *Inne życie*, s. 36; H. LANGKAMMER, *Hymny chrystologiczne*, s. 166; S. HALAS, *Pierwszy List św. Piotra*, s. 115-117.

przede wszystkim o uwielbienie Chrystusa (1,21a). Ukierunkowanie wiary na Boga (1,21b) ma mieć charakter zdecydowany i stały. Umocnieniem jest pamięć o zmartwychwstaniu Chrystusa i nadzieja, że tak jak On został uwielbiony przez Boga, tak każdy chrześcijanin może oczekiwać nagrody za wytrwanie w prawdziwie chrześcijańskiej postawie.¹³ Werset 21. nie tylko przywołuje ideę pośrednictwa Chrystusa, ale przybiera także charakter wyznania wiary nie tylko w Boga, ale i w zmartwychwstanie Jezusa – począwszy od wybrania Bożego przed wiekami, przez historię objawienia Jezusa Chrystusa, Jego zbawczą śmierć, po zmartwychwstanie i wywyższenie.

Pierwszy hymn podkreśla zatem przede wszystkim zbawczą wartość męki Jezusa oraz prawdziwość Jego zmartwychwstania. Ukazuje Jezusa jako niewinnego Baranka paschalnego. Jest On jednak nie tylko barankiem, który został zabity, ale przede wszystkim zwycięskim barankiem zmartwychwstałym, którego Bóg obdarzył chwałą. Przez śmierć Jezus wybawił ludzi z niewoli grzechu i śmierci, a przez swoje zmartwychwstanie obdarzył ich chwalebnym i wiecznym życiem, jakie sam otrzymał od Ojca. Co więcej, Jego zmartwychwstanie jest podstawą chrześcijańskiej wiary i nadziei. Autor łączy więc Paschę żydowską i Paschę chrześcijańską, uaktualniając wezwanie do świętości i umacniając braci w wierze i nadziei. Wykupienie z grzechu za taką cenę, jaką jest krew niewinnego Chrystusa-Baranka, zobowiązuje chrześcijanina do świętego życia, zgodnego z Jego nauką. Musi on więc prowadzić życie pełne szacunku i czci wobec Boga, a także nieustannie ku Bogu podążać.¹⁴

2.2. 1P 2,21-25

Tekst hymnu:¹⁵

„²¹Do tego bowiem zostaliście powołani,
ponieważ i Chrystus za was cierpiał
zostawiając wam przykład,

¹³ Por. S. HALAS, *Pierwszy List św. Piotra*, s. 118; O. KNOCH, *Der Erste und Zweite Petrusbrief*, s. 53-54; F. GRYGLEWICZ, *Listy katolickie*, s. 190-191.

¹⁴ Por. E. BIANCHI, *Inne życie*, s. 37; F. GRYGLEWICZ, *Listy katolickie*, s. 190; W. BARCLAY, *Listy św. Piotra*, tłum. K. Wiązowski, Warszawa 1981, s. 69-70.73.

¹⁵ Tłumaczenie za S. HALAS, *Pierwszy List św. Piotra*, s. 191.

abyście wstępowali w Jego ślady.

²²On grzechu nie popełnił

ani nie znaleziono fałszu na Jego ustach.

²³On znieważany nie odpłacał zniewagami,

cierpiąc nie odgrażał się,

ale powierzał się Temu, kto sędzi sprawiedliwie.

²⁴On grzechy nasze sam zniósł we własnym ciele aż po drzewo krzyża,

abyśmy zaprzestali grzeszyć,

a żyli sprawiedliwie.

Jego ranami zostaliście uzdrowieni!

²⁵Byliście jak zabląkane owce,

lecz nawróciliście się teraz do waszego Pasterza i stróża”.

Drugi z hymnów pasyjnych jest właściwie teologią męki Pańskiej. Autor umieszcza go w centrum części parenetycznej, aby przypomnieć istotną prawdę, że do zachowania postawy prawdziwie chrześcijańskiej potrzebna jest znajomość nauki Chrystusa. Chodzi tu zwłaszcza o poznanie i znajomość cierpień Chrystusa, jakie niosła za sobą męka krzyżowa, gdyż to właśnie tu w sposób szczególny znaleźć można wzór życia chrześcijańskiego: każdy niesprawiedliwie cierpiący chrześcijanin może utożsamiać się z niesprawiedliwie cierpiącym Chrystusem.¹⁶ Autor twierdzi, że adresaci zostali powołani do tego, by niewinnie znosić cierpienia. Zachowanie postawy godnej chrześcijanina posiada wielką wartość, choć w tych okolicznościach, w jakich się znaleźli, jest z pewnością bardzo trudne. Przykładem ma być dla nich nie kto inny, ale sam Chrystus. On też cierpiał niewinnie, a co więcej – cierpiał właśnie za nich. Przyimek *hyper* wskazuje na rolę Jego cierpień dla dobra chrześcijan. Z wersetu 21. wynika, że cierpienia Jezusa są najpierw przykładem dla wierzących. Tę myśl podejmą i rozwiną wersety kolejne. Tutaj jednak motyw wiernego naśladowania Chrystusa jest wyjątkowo mocno podkreślony. To szczególne zaakcentowanie wierności i postępowania na wzór Pana było potrzebne właśnie adresatom listu ze względu na ich bardzo trudną sytuację życiową. Później

¹⁶ Por. E. BIANCHI, *Inne życie*, s. 70.

natomiast ukazany jest zbawczy sens Jezusowych cierpień. Ten temat dojdzie jednak do głosu dopiero w wersecie 24.¹⁷

Znaczenie chrystologiczne hymnu pozostaje pod wpływem myśli judaistycznej, gdyż opiera się na obrazach Chrystusa jako Sługi i Sprawiedliwego, które wyraźnie przywołują Stary Testament, zwłaszcza czwartą pieśń o Słudze Jahwe (Iz 52,13–53,12). Z tej tradycji pierwotnego Kościoła czerpał św. Marek, redagując swoją Ewangelię. W 1P 2,22 znajdujemy niemal dokładny cytat z Iz 53,9. Obydwa teksty są zgodne co do tego, że ich bohater jest bez grzechu i nie ma w nim żadnego podstępu (grec. *dolos*). Autor Pierwszego Listu św. Piotra zaznacza, że „nie było podstępu na Jego ustach”, co wskazuje na mowę.¹⁸ Ten związek braku grzechu i podstępu, czy też przewrotności w mowie ma ukazać Chrystusa jako najbardziej aktualny wzór dla adresatów w obliczu ich cierpień, jakich doznają głównie na skutek oszczerstw, złorzeczeń, szyderstw, czyli ogólnie rzecz biorąc – złej mowy. Na wzór samego Chrystusa, który nie zamierzał szukać odwetu na swoich oprawcach, również chrześcijanie nie mają odpłacać takimi samymi słowami, jakimi w nich uderzają.¹⁹

Werset 23., podobnie jak poprzedni, ukazuje postawę Jezusa w obliczu cierpień, choć w bardziej rozbudowany sposób. Tutaj autor skupia się na znoszeniu przez Niego zniewag i złorzeczeń. Znowu chodzi głównie o zaniechanie odwetu słownego. Także w tej kwestii ma być wzorem dla cierpiących chrześcijan. Autor celowo uwydatnia podobieństwo cierpień Chrystusa do cierpień adresatów, aby tym skuteczniej zachęcić ich do naśladowania Pana w Jego niewinności i rezygnacji z rewanżu na wrogach. Autor mówi dalej, że Jezus doznając cierpień od ludzi, nie odgrażał się im. Użyty tu grecki czasownik *apeileō* oznacza w Biblii odgrażanie się surową zemstą (np. Rdz 27,42; Dz 4,17). Wykorzystany został tu także z myślą o odbiorcach listu, którzy mogli ulegać pokusie grożenia i szukania zemsty. Czasownik ten, użyty z zaprzeczeniem i w formie *imperfectum*, wskazuje na stałą postawę Jezusa. Fakt ten

¹⁷ Por. S. HALAS, *Pierwszy List św. Piotra*, s. 202-205; F. GRYGLEWICZ, *Listy katolickie*, s. 208.

¹⁸ F. GRYGLEWICZ (*Listy katolickie*, s. 209) widzi tu aluzję do zarzucania Jezusowi przez Żydów bluźnierstwa (np. Mk 14,64; Mt 26,65).

¹⁹ Por. S. HALAS, *Pierwszy List św. Piotra*, s. 205-206; W. BARCLAY, *Listy św. Piotra*, s. 108.

powinien zachęcić chrześcijan do kształtowania w sobie równie stałej postawy. Chrystus zamiast zlorzeczyć oprawcom, powierzał się Bogu, sprawiedliwemu Sędziemu. Również motyw sprawiedliwego sądu Bożego jest istotny w omawianym kontekście, gdyż wiąże się z nagrodą dla niewinnie cierpiących chrześcijan, którym powinien przyświecać właśnie ten cel, a nie obawa przed karą z ręki ludzi.²⁰

W wersecie 24. autor rozwija myśl z wersetu 21., gdzie mowa była o cierpieniu Chrystusa za nas (*hyper hymōn*) i ponownie cytuje proroka Izajasza (53,4.11.12). Cytaty te nabierają jednak w nowotestamentalnym kontekście szczególnej interpretacji chrystologicznej, podkreślone zostają tu bowiem korzyści, jakie wypływają z męki Jezusa dla całego Kościoła – On „poniósł nasze grzechy”. Izajasz mówi tylko o „niesieniu”, choć można się domyślać, że chodzi także o niesienie grzechów, co oznacza znoszenie cierpień, na które ani Jezus, ani Sługa Jahwe, ani też adresaci listu nie zasłużyli. Syn Boży mógł przyjąć nasze grzechy i dokonać odkupienia dzięki temu, że stał się człowiekiem oraz dzięki swojej solidarności z grzesznikami. Autor określa ostateczny cel Jezusowych cierpień: „abyśmy przestali być uczestnikami grzechu, a żyli dla sprawiedliwości”. Kończy ten werset natomiast stwierdzeniem, że dzięki ranom Chrystusa chrześcijanie zostali uzdrowieni. Tę myśl także zaczerpnął z Księgi proroka Izajasza (53,5). Uzdrawienie w Biblii często obrazuje darowanie grzechów i zbawienie, czyli mowa tu o uzdrowieniu duchowym.²¹ Jezus podczas swojej ziemskiej działalności często uzdrawiał chorych, ale przede wszystkim był lekarzem dusz. W najbardziej wyjątkowy sposób potwierdził to swoją śmiercią krzyżową za nas. Podczas jednej z audiencji generalnych św. Jan Paweł II, odwołując się do tego wersetu, tak mówił: „I tak nasze nędzne człowieczeństwo zostaje zawrócone z błędnych i przewrotnych dróg zła i przywrócone «sprawiedliwości», to znaczy wspomniałemu zamysłowi Bożemu. Ostatnie zdanie hymnu jest szczególnie wzruszające. Brzmi ono: «Krwia

²⁰ Por. S. HALAS, *Pierwszy List św. Piotra*, s. 207-209; W. BARCLAY, *Listy św. Piotra*, s. 108.

²¹ Por. H. LANGKAMMER, *Hymny chrystologiczne*, s. 167; S. HALAS, *Pierwszy List św. Piotra*, s. 209.212; O. KNOCH, *Der Erste und Zweite Petrusbrief*, s. 86; F. GRYGLEWICZ, *Listy katolickie*, s. 210-211.

ran Jego zostaliście uzdrowieni» (w. 24). Widzimy tu, jak wielką cenę zapłacił Chrystus, abyśmy zostali uzdrowieni!»²²

Choć Pierwszy List św. Piotra nie rozwija katechezy o zbawczych skutkach męki i śmierci Jezusa, to jednak tekst 2,25 wyraźnie wskazuje na nie. Pojawia się doskonale znany obraz dobrego pasterza, do którego wracają rozproszone owce. Widać tu więc aspekt nawrócenia i przyjęcia prawdziwie chrześcijańskiej mentalności. Chrystus jawi się nie tylko jako Pasterz (*poimēn*), ale i Stróż (*episkopos*). Jest więc tym, który kieruje i prowadzi swoich wiernych, ale także opiekuje się nimi i troszczy o ich potrzeby. Nigdzie więcej w Nowym Testamencie pojęcie *episkopos* nie zostało użyte w stosunku do Jezusa. W kontekście odczytania tego terminu jako funkcji kościelnej, można zobaczyć cały wachlarz ważnych funkcji, które Chrystus pełni w swoim Kościele: jest apostołem, prorokiem, nauczycielem, pasterzem, sługą i arcykapłanem.²³

Drugi hymn pasyjny podkreśla przede wszystkim postawę cierpiącego Jezusa. Pełni on też podwójną funkcję parenetyczną: z jednej strony jest przykładem na to, że znoszenie niesprawiedliwych cierpień jest łaską, z drugiej – uzasadnia wiarę w Chrystusa, która jest ostoją życia chrześcijanina. Jezus wziął na siebie grzechy wszystkich ludzi i dobrowolnie poszedł na śmierć krzyżową, aby zadośćuczynić Bogu za zło popełnione przez każdego człowieka i wszystkich zbawić. Jego krew przelana na krzyżu stała się lekarstwem dla wszystkich grzeszników, którzy do tej pory błędzili jak owce pozbawione pasterza. Jezus jest dobrym Pasterzem, który troszczy się o wszystkie owce, a w szczególności te, które się zagubiły (2,25; por. Mt 18,12-14). Autor wzywa również swych odbiorców do czynienia dobra i wytrwałości w cierpieniu, gdyż do tego chrześcijanie są powołani na wzór samego Chrystusa. On sam cierpiał za ludzi i pragnie być w tym naśladowany. Co więcej, Jezus cierpiał niewinnie i nie zamierzał w żaden sposób brać odwetu na swych oprawcach; w chwilach swojego cierpienia zwracał się do Boga, który jest sędzią sprawiedliwym i wypełniał Jego wolę do końca.

²² JAN PAWEŁ II, *Komentarz do ksiąg Nowego Testamentu*, Kraków 2012, s. 642.

²³ Por. S. HALAS, *Pierwszy List św. Piotra*, s. 212-213; O. KNOCH, *Der Erste und Zweite Petrusbrief*, s. 87; H. LANGKAMMER, *Hymny chrystologiczne*, s. 170-172; por. także: F. GRYGLEWICZ, *Listy katolickie*, s. 211.

2.3. 1P 3,18-22

Tekst hymnu:²⁴

„¹⁸Bo i Chrystus raz za grzechy wycierpiał

– Sprawiedliwy za niesprawiedliwych –

aby was przyprowadzić do Boga.

Zabity wprawdzie na ciele,

ale przywrócony do życia w duchu.

¹⁹Wtedy poszedł również do duchów w więzieniu,

aby ogłosić wyrok tym,

²⁰k którzy niegdyś nie okazali posłuszeństwa,

gdy Bóg cierpliwie czekał za dni Noego,

kiedy budowano arkę,

w której ocalało przez wodę tylko niewielu,

to jest osiem osób.

²¹Teraz zaś przez nią zbawia was chrzest,

który nie jest obmyciem cielesnego brudu,

lecz zobowiązaniem do czystego sumienia

dzięki zmartwychwstaniu Jezusa Chrystusa.

²²Jest On po prawicy Boga,

gdyż poszedł do nieba,

a zostali mu poddani aniołowie, potęgi i moce”.

Treść trzeciego hymnu również wskazuje na śmierć Jezusa, przez którą prowadzi nas On do Ojca. Pojawia się także typowy dla starszych hymnów chrystologicznych motyw: wywyższenie Chrystusa. Tekst stanowi też wyznaczenie wiary pierwotnego Kościoła w zmartwychwstanie Chrystusa.

Werset 18. wykazuje duże podobieństwo z 2,21. Obydwa posiadają taką samą wzmiankę o cierpieniach Jezusa, głównie poprzez czasownik *epathen* – „wycierpiał”. W obydwu pojawia się także wskazanie na cel tych cierpień. Należy w tym miejscu nadmienić, iż soteriologiczna formuła *epathen hyper ze* wskazaniem osób, za które Jezus cierpiał, jest charakterystyczna wyłącznie dla

²⁴ Tłumaczenie za S. HALAS, *Pierwszy List św. Piotra*, s. 259-260.

Pierwszego Listu św. Piotra. Autor wprowadza ją tu niewątpliwie po to, by zestawić cierpienia Chrystusa z cierpieniami adresatów. W omawianym hymnie zaakcentowany został również zbawczy skutek Jego cierpień. Sformułowanie *peri hamartiōn*, wskazujące jasno, że cierpiał On za grzechy, zostało zaczerpnięte ze Starego Testamentu, gdzie dotyczyło ofiar przebłagalnych za grzechy. Stąd wniosek, że skutek cierpień Jezusa jest podobny do skutków, jakie miały przynieść starotestamentalne ekspiacyjne ofiary. Co więcej, ofiara Jezusa jest tak wyjątkowa, że jest jednorazowa i nie będzie potrzebowała powtórzenia, w przeciwieństwie do ofiar starotestamentalnych. Podkreślony został tu także kontrast między sprawiedliwością Chrystusa i niesprawiedliwością grzeszników, za których cierpiał (grec. *dikaios hyper adikōn*). Jezus swoimi cierpieniami przybliży niesprawiedliwych grzeszników do Boga, przywraca im dostęp do Boga.²⁵

Autor akcentuje tu także zmartwychwstanie: Jezus został zabity, gdy chodzi o ciało, natomiast ożywiony został na sposób ducha. Rzeczownik *sarks* w opozycji do *pneuma* wskazuje to, co cielesne, ludzką egzystencję ze wszystkimi jej ograniczeniami i cierpieniami, ze śmiercią włącznie. Podobnie *pneuma* w opozycji do *sarks* przedstawia nowy sposób życia Zmartwychwstałego, który nie podlega już żadnym ograniczeniom cielesnym.²⁶ Ten fragment przywodzi na myśl słowa samego Jezusa: „Nie bójcie się tych, którzy zabijają ciało, lecz duszy zabić nie mogą” (Mt 10,28; por. Łk 12,4).

Werset 19. okazuje się być niezwykle zawiłym tekstem. Polskie tłumaczenie Biblii Tysiąclecia brzmi następująco: „W nim poszedł nawet ogłosić [zbawienie] duchom zamkniętym w więzieniu”. W tekście greckim nie ma mowy o zbawieniu. W niektórych tłumaczeniach ten dopisek także się nie pojawia. Natomiast w większości przypadków werset ten jest interpretowany jako zstąpienie Chrystusa do otchłani, takie też zresztą nasuwa się pierwsze skojarzenie. Co więcej, przywodzi on na myśl wschodnie ikony przedstawiające Jezusa wyprowadzającego z otchłani patriarchów i innych bohaterów Starego

²⁵ Por. S. HALAS, *Pierwszy List św. Piotra*, s. 262-264; W. BARCLAY, *Listy św. Piotra*, s. 133-134; F. GRYGLEWICZ, *Listy katolickie*, s. 222.

²⁶ Por. S. HALAS, *Pierwszy List św. Piotra*, s. 265.

Testamentu. Coraz więcej jednak jest przeciwników takiej interpretacji tego wersetu. Pierwszym argumentem jest fakt, iż doktryna dotycząca zstąpienia Chrystusa do piekieł pojawiła się dopiero pod koniec II w. w pismach Klementa Aleksandryjskiego. Wtedy też dopiero zainteresowano się 1P 3,19 jako biblijnym argumentem popierającym tę tezę.²⁷ Bardziej popularne jest powiązanie omawianego tekstu z apokryficzną Księgą Henocha,²⁸ w wyniku czego mowa byłaby tu o upadłych aniołach, czy też duchach z czasów Noego (co wydaje się zasadne zważywszy na werset następny), ukaranych przez Boga.²⁹ Chrystus byłby tu zatem zwycięskim Królem, który podążając w kierunku nieba wyraża i oznajmia swoje pełne zwycięstwo nad wszelkimi mocami zła.³⁰

Werset 20. nawiązuje do poprzedniego mówiąc o nieposłuszeństwie tych duchów i cierpliwości Boga. Wszystko to miało miejsce w czasach Noego, kiedy budowana była arka. To właśnie Boża cierpliwość pozwoliła Noemu wybudować arkę, aby mógł się w niej schronić wraz z całą rodziną – łącznie było to osiem osób (Rdz 6,18). Problemem jest tu zrozumienie, że zostali oni uratowani „przez wodę”. Zwrot ten najprawdopodobniej należy rozumieć w kontekście kolejnego wersetu, mówiącego o chrzcie, który ma moc zbawczą dzięki zmartwychwstaniu Chrystusa. Wody potopu stają się niejako typem wody chrztu, który ratuje duszę człowieka przez obmycie z grzechu pierworodnego. Chrzest jest także zanurzeniem w śmierć Jezusa, a jednocześnie udziałem w Jego zmartwychwstaniu. Można tu porównać na zasadzie analogii ocalenie Noego i jego rodziny podczas potopu oraz ocalenie chrześcijan przez chrzest dzięki Chrystusowi. Woda chrztu nie obmywa z brudu cielesnego, ale z grzechu (w. 21). Przyjęcie chrztu powinno owocować „dobrym sumieniem”; chodzi o kształtowanie w sobie takiej postawy moralnej, która podobałaby się Bogu, a co więcej – wysiłek, by o taką postawę się starać, powinien być pod-

²⁷ Por. TAMŻE, s. 266.

²⁸ Na ten temat zob. R. RUBINKIEWICZ, „*Duchy zamknięte w więzieniu*”. *Interpretacja 1P 3,19 w świetle Hen 10,4.12*, RTK 28 (1981) 1, s. 77-86.

²⁹ F. GRYGLEWICZ (*Listy katolickie*, s. 224) widzi tu natomiast dusze grzeszników z czasów Noego. Por. także *Teologia Dziejów Apostolskich, Listów katolickich i pism św. Jana Ewangelisty*, t. 3, red. F. Gryglewicz, Lublin 1986, s. 28.

³⁰ Por. R. RUBINKIEWICZ, „*Duchy zamknięte w więzieniu*”, s. 81-83; S. HAŁAS, *Pierwszy List św. Piotra*, s. 266-269; zob. także O. KNOCH, *Der Erste und Zweite Petrusbrief*, s. 101.

jęty także ze względu na Niego. To jest konsekwencją narodzenia do nowego życia. Tu autor także podkreśla rolę zbawczego dzieła Chrystusa, akcentując szczególnie Jego zmartwychwstanie. Św. Jan Paweł II tak interpretował ten werset podczas jednej z audiencji generalnych: „Iść śladami Jezusa Chrystusa oznacza odtwarzać w nas samych Jego święte życie, które zostało nam przekazane dzięki łasce uświęcającej i konsekracji otrzymanej w sakramencie chrztu; to znaczy nadal w swoim życiu kierować «do Boga prośbę o dobre sumienie, dzięki zmartwychwstaniu Jezusa Chrystusa» (1P 3,21), aby z kolei przez dobre uczynki przynosić chwałę Bogu w obliczu świata, a zwłaszcza ludzi niewierzących (1P 2,12; 3,1-2)”.³¹

Hymn kończy się obrazem Chrystusa wywyższonego, siedzącego po prawicy Ojca (3,22). Również siły nadprzyrodzone, do których zaliczają się aniołowie, Moce i Potęgi, uznają wyższość Chrystusa. Pojawia się tu cytat z Ps 110,1 o zasiadaniu po prawicy Boga, co wskazuje na starszą katechezę. Fakt zasiadania Chrystusa po prawicy Ojca ma stanowić umocnienie dla chrześcijan dotykanych różnymi przykrościami. Ma on wzbudzić w nich nadzieję, a nawet gwarancję, że oni kiedyś będą mieć uczestnictwo z Chrystusem w Jego chwale.³²

Trzeci hymn akcentuje ponownie owoce męki i śmierci Jezusa oraz Jego zmartwychwstanie. On, sprawiedliwy i niewinny, bierze na siebie grzechy niesprawiedliwych. Nie bez znaczenia jest tu także wzmianka o sakramencie chrztu, a także o zasiadaniu Chrystusa po prawicy Boga.

PODSUMOWANIE

Hymny pasyjne zostały włączone do tekstu w celu niesienia pociechy chrześcijanom znajdującym się w trudnej sytuacji spowodowanej złym traktowaniem przez pogan, podobnie zresztą jak i cały Pierwszy List św. Piotra. Możliwe, iż autor listu słyszał lub znał z jakiegoś źródła słowa Jezusa wypo-

³¹ JAN PAWEŁ II, *Komentarz do ksiąg Nowego Testamentu*, s. 644-645.

³² Por. H. LANGKAMMER, *Hymny chrystologiczne*, s. 174-176; S. HAŁAS, *Pierwszy List św. Piotra*, s. 274-275.

wiedziane przez Niego bezpośrednio po wygłoszeniu ośmiu błogosławieństw: „Błogosławieni jesteście, gdy [ludzie] wam urągają i prześladują was, i gdy z mego powodu mówią kłamliwie wszystko złe na was. Cieszcie się i radujcie, albowiem wasza nagroda wielka jest w niebie. Tak bowiem prześladowali proroków, którzy byli przed wami” (Mt 5,11-12; por. Łk 6,22-23). Podobnie jak w tych słowach Jezus zachęcał do mężnego znoszenia wszelkiego rodzaju prześladowań za wiarę na wzór starotestamentalnych proroków, tak też hymny pasyjne zachęcają do znoszenia niesprawiedliwych cierpień na wzór samego cierpiącego niewinnie Jezusa.

W omówionych wyżej fragmentach Pierwszego Listu św. Piotra zawarta została tradycja starochrześcijańska, której motywem przewodnim jest męka Pańska. Zostały tu jednak przedstawione już skutki męki, co jest nowością w porównaniu z innymi hymnami. W centrum jest cierpiący Jezus, ale autor zna również myśl o Jego preegzystencji i wcieleniu. Pojawia się także idea wywyższenia, zwłaszcza w pierwszym z hymnów. Jezus jest: (1) barankiem bez zmy, który za cenę swojego życia dokonuje wyzwolenia ludzkości; (2) tym, przez którego Bóg realizuje swój odwieczny plan zbawienia; (3) tym, który zwycięża śmierć; (4) chwalebny Panem i dawcą życia i nadziei; (5) tym, do którego śmierć nie ma dostępu. W drugim hymnie natomiast autor skupia się przede wszystkim na postawie cierpiącego Jezusa, który dobrowolnie przyjął śmierć, pozostawiając jednocześnie wzór znoszenia cierpień swym wyznawcom. On do końca pozostał bezgrzeszny, nieskazitelny, nie zamierzając w jakikolwiek sposób brać odwetu na swych oprawcach. Dzięki takiej postawie mógł dokonać dzieła zbawienia. Hymn trzeci podejmuje główną myśl poprzednich, wskazując na zbawczą śmierć Chrystusa, który po zmartwychwstaniu i wniebowstąpieniu znów zasiądzie po prawicy Boga; mamy tu więc także do czynienia z ideą wywyższenia. Hymn ten potwierdza więc nie tylko zbawcze znaczenie męki Jezusa, ale także Jego zmartwychwstania i wywyższenia przez Boga.³³ Wzmianki o zmartwychwstaniu i wywyższeniu Chrystusa obecne w pierwszym i trzecim hymnie tworzą swego rodzaju inkluzję wskazu-

³³ Por. H. LANGKAMMER, *Hymny chrystologiczne Nowego Testamentu*, s. 193-194; *Teologia Dziejów Apostolskich*, s. 27; W. BARCLAY, *Listy św. Piotra*, s. 70.

jącą na fakt, iż Bóg jest potężniejszy, niż całe zło świata i nagrodzi tych, którzy pozostają Mu wierni, podobnie jak uczynił to ze swoim Synem.

Podsumowując zatem, trzy hymny pasyjne zawarte w Pierwszym Liście św. Piotra przedstawiają teologię męki Pańskiej, której przypisują odkupieńczą moc. Na tym tle Jezus pojawia się jako niewinnie cierpiący Sługa Jahwe i baranek, który za swą miłość i poświęcenie dla ludzi oraz bezgraniczne posłuszeństwo Bogu zasiada po Jego prawicy, stając się jednocześnie wzorem do naśladowania dla wiernych i źródłem nadziei na życie wieczne.

~

**IMAGE OF JESUS CHRIST
IN THE PASSION HYMNS OF ST. PETER'S FIRST LETTER
(summary)**

The Passion hymns presented in St. Peter's First Letter (1:18-21; 2:21-25; 3:18-22) focus on the passion and resurrection of Jesus Christ. The first hymn primarily emphasizes the saving value of the suffering of Jesus and the truth of His resurrection. It presents Jesus as an innocent paschal lamb. It also indicates the pre-existence and worship of God. The second hymn emphasizes the attitude of Jesus according to the model of Isaiah's suffering servant, Yahweh. The author shows first the sufferings of Jesus as an example for Christians suffering innocently and then underlines their sense of salvation. The third hymn stresses once again the fruits of passion and death of Jesus and His resurrection and emphasizes His pre-existence one more time. The Passion hymns show on the one hand the theology of the Passion of Christ, and on the other hand they also emphasize the importance of the resurrection and exaltation of Christ.

Słowa kluczowe: hymny pasyjne, Jezus Chrystus, męka Pańska, Pierwszy List św. Piotra.

Keywords: passion hymns, Jesus Christ, the passion of the Christ, The First Letter of St. Peter.

Bibliografia:

- LANGKAMMER H., *Hymny chrystologiczne Nowego Testamentu. Najstarszy obraz Chrystusa*, AL III, Katowice 1976.
- RUBINKIEWICZ R., „*Duchy zamknięte w więzieniu*”. *Interpretacja 1P3,19 w świetle Hen 10,4.12*, RTK 28 (1981) 1, s. 77-86.
- KNOCH O., *Der Erste und Zweite Petrusbrief. Der Judasbrief*, RNT, Regensburg 1990.
- BIANCHI E., *Inne życie. Rekolekcje na temat Pierwszego Listu św. Piotra*, tłum. A. Wojnowski, Kraków 2007.
- HAŁAS S., *Pierwszy List św. Piotra. Wstęp, przekład, z oryginału, komentarz*, NKB.NT XVII, Częstochowa 2007